

Summary. *On the basis of the process charts developed by authors, calculated are the charges on growing and harvesting 1 ha of energy willow, as well as prime costs of 1 ton raw biomaterial at the certain levels of the productivity. Technical and economic calculations over are brought from processing of raw biomaterial on pellets and incinerations in caldrons, and also incineration of graft and realization of her without previous treatment with humidity of 50%.*

Key words: *economic efficiency, charges of production, prime costs, level of profitability, energy willow.*

УДК 338.432(477.43)

Бурковський А.П.,
старший викладач кафедри економіки підприємства
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський
Бурковський П.А.,
аспірант ДУ «Інститут економіки та прогнозування» НАН України,
м. Київ

СТАН ВИРОБНИЦТВА ТА ПЕРЕРОБКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ НА ХМЕЛЬНИЧЧИНІ

Розглянуто стан виробництва та переробки основних продуктів харчування в Хмельницькій області. Проаналізовано і визначено головні проблемні аспекти ефективного функціонування аграрних і переробних підприємств.

Ключові слова: *агропромисловий комплекс, сільськогосподарські товаровиробники, переробно-харчові підприємства, агропромислова інтеграція.*

Постановка проблеми. Створення взаємовигідних економічних відносин між агровиробниками та переробно-харчовими підприємствами є головною передумовою забезпечення високоефективного виробництва продовольства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням підвищення ефективності розвитку АПК та ефективній взаємодії аграрних і переробних підприємств приділялась значна увага таких відомих вчених економістів-аграрників, як Гайдучкий А.П., Зубець М.В., Крисанов Д.Ф., Молдован Л.В., Олійник Т.Г., Пасхавер Б.Й., Саблук П.Т., Ситник В.П., Шубравська О.В. та ін.

Виклад основного матеріалу. Потреба поєднання інтересів аграрного сектора з переробною промисловістю нового змісту набула в 20-30-х роках 20ст. Як і всі інші соціально-економічні заходи, ідея синтезу промисловості і сільського господарства втілювалась у життя переважно адміністративними і прискореними методами. Основна мета зводилась до того, щоб на кооперативних засадах забезпечувалися організація «технічної переробки сільськогосподарських продуктів, користування великим інвентарем, всіляких заходів щодо поліпшення землеробського процесу і тваринництва, завоювання для селянського господарства ринку...» [8, с. 7].

Але особливого розмаху ідея організаційного поєднання сільського господарства і промисловості набуває у 60-ті роки, коли бурхливий розвиток спеціалізації в сільському господарстві, виробничих комплексів у тваринництві і рослинництві супроводжується формуванням компактних сировинних зон і створення на цій основі однотипних підприємств і галузевих агропромислових об'єднань. Прикладом таких підприємств в Кам'янці-Подільському були: Довжоцький спиртзавод, цукровий завод,

молокозавод, м'ясокомбінат, соковий завод, консервний завод, комбінат хлібопродуктів, хлібзавод, птахокомбінат та ін..

Об'єктивна потреба відновлення синтезу сільського господарства і промислової обумовлена історично та економічно двома головними причинами:

1. Механізовані та технологічно спеціалізовані підприємства аграрного сектора, які в значних обсягах виробляють однорідну продукцію можуть досягти високого ефекту за умов, коли досягається їх організаційно-економічне злиття з переробними підприємствами в єдиний технологічний процес агропромислових формувань;

2. У свою чергу, зростання потужностей переробних підприємств, їх асортиментна політика визначається надійністю та ритмічністю постачання сировини, що також досягається в результаті об'єднання виробництва сировини та її переробки [1, с. 140].

Розвиток агропромислової інтеграції зумовлений необхідністю забезпечення технічної, технологічної, організаційно-управлінської, економічної єдності й безперервності етапів виробництва, заготівлі, транспортування, зберігання та переробки сільськогосподарської продукції з метою стабілізації економічного стану агропромислового виробництва і підвищення його ефективності. Передумовами агропромислової інтеграції є розвинені форми виробничих відносин, високий рівень розвитку науки та практичне застосування на практиці її досягнень, рівня підготовки працівників, розгалужена і взаємопов'язана система економічних важелів та методів регулювання міжгалузевих виробничих зв'язків [3, с. 4–5].

Переробна промисловість – одна з найбільш розвинених галузей економіки країни, яка забезпечує близько 14,3% грошових надходжень у загальному обсязі реалізованої продукції України. Крім того, харчова промисловість займає одно з перших місць за обсягом інвестицій в економіку України. Станом на 1 січня 2009 року в галузь було вкладено понад 1 млрд. доларів США [7, с. 4].

Виробництво сировини для переробних підприємств Хмельниччини забезпечують 1897 аграрних підприємств різних організаційно-правових форм господарювання. В тому числі, в межах області функціонує 1345 фермерських господарств [10, с. 71].

Загалом потрібно відмітити, що внесок сільгосптоваровиробників Хмельниччини в загальнодержавні обсяги виробництва сільськогосподарської продукції є значним. За підсумками 2013р. – це 4,6%, або 7 місце серед регіонів України.

Обсяг валової продукції сільського господарства області в 2013 р. становив 11522,6 млн. грн. (у постійних цінах 2010 р.), що на 3,2% більше, ніж у 2012 р., та становить у середньому 771,8 тис. грн. на кожних 100 га сільськогосподарських угідь (у 2012 р. – 748,9 тис. грн.). Водночас, найсуттєвіший внесок у загальний обсяг валової продукції зробили сільгосптоваровиробники Кам'янець-Подільського, Хмельницького, Краси́лівського, Дунаєвського та Волочиського (13,2–6,5%) районів.

Так, у 2014 р. в Кам'янець-Подільському районі вся посівна площа сільгоспкультур становила 75,0 тис. га, що на 1,3 тис. га більше попереднього року, що дозволило отримати в поточному рекордний урожай зерна – 252,2 тис. т, проти 215 тис. т у 2013 р.

Найвищої урожайності зернових культур досягнули хлібороби ПП «Мрія-2010», де з площі 300 га одержано по 92,4 ц/га, СТзОВ ВФ «Гуменецьке» – 83,2 ц/га з площі 645 га та ТОВ «Промінь Галичина» – 81,7 ц/га з площі 2935 га.

На території Кам'янець-Подільського району тваринництвом займається 9 сільгосппідприємств (скотарство та свинарство) та декілька менших фермерських господарств, два підприємства, що займаються вівчарством ТОВ «Меріно Україна» та ВКФ «Пілігрим» та одне з найбільших в Україні по птахівництву ПАТ «Агрофірма «АВІС», де станом на 01.01.2015 р. утримується 6371,5 тис. голів птиці.

Приріст обсягу сільськогосподарського виробництва валової продукції у сільськогосподарських підприємствах (в порівняльних цінах 2010 року) за 12 місяців звітного року склав 1275,9 млн. грн. (за відповідний період 2013 р. – 1101,4 млн. грн.), що забезпечило темп росту валової продукції на 115,8 %. Вартість виробленої валової продукції по рослинництву становить 398,2 млн. грн., або 130,5.кладає 877,7 млн. грн. (2013 р. – 796,3 млн. грн.), що забезпечило темп росту валової продукції на 110,2 %.

За 2014 р. виробництво молока по агроформуваннях району становить 6879 т, що на 223,0 т більше в порівнянні з 2013 р., вирощено м'яса в живій вазі 11378 т (на 7338 т більше до відповідного періоду м. р.), виробництво яєць складає 1623307 тис. шт., обсяг виробництва яєць в порівнянні до минулого року збільшився на 98188 тис. шт. [6].

З наведеного аналізу випливає, що виробництво сільськогосподарської сировини на Хмельниччині знаходиться на належному, високому рівні. А це означає, що потрібно розглянути шляхи реалізації цієї продукції.

Загалом тенденції виробництва основних видів сільськогосподарської продукції позначились на обсягах реалізації продукції сільського господарства. Сільськогосподарськими підприємствами області (крім малих) в 2013 р. було реалізовано за всіма напрямками реалізації продукції на суму 6722,7 млн. грн. (у фактичних цінах), у т.ч. продукції рослинництва – на 4737,7 млн. грн., тваринництва – на 1985,0 млн. грн. Загальний обсяг реалізованої ними продукції зріс порівняно з 2012р. на 16,8%, у т.ч. рослинницької – на 8,2%, тваринницької – на 44,0%.

Традиційно, продаж комерційним господарюючим суб'єктам є основним напрямом збуту продукції для сільськогосподарських підприємств. В 2013 р. він забезпечив 81,3% загального обсягу реалізованої продукції.

В той же час безпосередньо переробним підприємствам було продано 3,4% загального обсягу реалізації зернових культур, 3,8% олійних культур, 1,9% картоплі, 37,9% плодів та ягід, 35,8% худоби та птиці (табл.1).

Тільки при реалізації такої продукції, як цукрові буряки, молоко та молочні продукти переробні підприємства традиційно залишаються основними партнерами сільгоспідприємств (відповідно 85,7% та 99,6% обсягів продажу).

Таблиця 1

Частка реалізації сировини до переробно-харчових підприємств

Найменування	Реалізація переробним підприємствам у % від загальної кількості реалізованої продукції						
	2000	2005	2009	2010	2011	2012	2013
Зернові культури	6	3	5	3	4	3	3
Олійні культури	1	1	13	5	6	4	4
Цукрові буряки	98	95	96	92	88	98	86
Картопля	4	–	19	1	1	57	2
Овочі	33	12	13	1	–	–	–
Плоди та ягоди	29	24	31	29	35	26	38
Худоба та птиця	32	59	41	36	39	38	36
Молоко та молочні продукти	76	96	99	98	99	99	99

Джерело: [9, с. 115]

При цьому надходження продукції рослинництва на переробно-харчові підприємства в порівнянні з 2012 р. значно зменшилось. Загалом в Україні сільгоспвиробники є сильно незахищеними, особливо в цукровій галузі, де зокрема спостерігається тенденція щодо витіснення особистих селянських господарств з виробництва цукро-

вих буряків. Цукрова галузь істотно монополізувалась і цукровий буряк зараз вирощують переважно ті, хто має у своїй власності і землю, і переробно-харчові підприємства, а інші підприємства було знищено. Прикладом було знищення Дерезнянського, Кам'янець-Подільського та інших цукрових заводів. В 2013 р. переробляли цукровий буряк лише 4 заводи області з існуючих 16, а саме: Наркевицький, Старокостянтинівський, Красилівський та Теофіпольський.

Надходження зернових культур на переробні підприємства області не піддається логіці. При рекордних показниках урожайності, виробництва та реалізації зернових на переробно-харчові підприємства надійшло на 67 тис. т. сировини менше, що становить 10,7%.

В той же час надходження продукції тваринництва на переробно-харчові підприємства, навпаки, збільшилось. Надходження великої рогатої худоби у 2013 р. порівняно з 2012 р. збільшилось на 1,8 тис. т. (на 54,5%), свиней на 0,5 тис. т. (10%), птиці на 1,4 тис. т. (18,7%).

М'ясопереробні підприємства області, такі як ТОВ «Верест» м. Дунаївці, «Проскурів-агро», ПП «Рикун», ПП «Агропродукт» м. Хмельницький, ПП «Крупельницький» та ПП «Полуботкін» Кам'янець-Подільського району здійснюють виробництво ковбасних виробів у широкому асортименті більше 100 найменувань – ковбасні вироби варені, напівкопчені та копченості.

ТОВ «Проскурів-агро» реалізує продукцію під торговою маркою «Хмельницькі делікатеси» і у загальному обсязі виробництва м'ясної галузі займає суттєве місце.

Основним видом діяльності ПП «Рикун» є виробництво ковбасних виробів. Виробництво відповідає усім для цього необхідним умовам, оснащено сучасним обладнанням, завершено будівництво другої черги м'ясопереробного підприємства, що дало змогу наростити обсяги виробництва якісної м'ясопродукції та задовільнити потреби споживачів міста та області.

Надходження молока на переробні підприємства також має позитивну тенденцію і збільшилось в порівнянні з 2012 р. на 8,9 %. Це збільшення стало можливим перш за все через зростання постачання від сільськогосподарських підприємств на 29,2% в той час як надходження від господарств населення зменшилось на 2,8%.

Вживають заходів по збереженню обсягів виробництва молочної продукції такі підприємства області, як: ДП «Старокостянтинівський молочний завод», ПрАТ «Хмельницька маслосирбаза», «Білогір'ямолокопродукт», ПАТ «Деражнянський молочний завод», ТОВ «Вінківці сирзавод», ТДВ «Дунаєвецький маслозавод» та інші підприємства.

Багато років на ринку молочної продукції області, зокрема: продуктів кисломолочних, масла вершкового та сирів розсольних «Сулугуні», «Бринза» та «Адигейський» провідне місце займають ПАТ «Хмельницька маслосирбаза», ПрАТ «Деражнянський молочний завод», ТОВ «Вінківці сирзавод». Ці підприємства плідно працюють у питаннях створення та розширення мережі фірмової торгівлі в обласному центрі та за його межами.

На території Кам'янець-Подільського району закупівлю молока від населення проводить 8 підприємств: ЗАТ «Дунаєвецький маслозавод», ВАТ «Чортківський сирзавод», Філія «Чемерівці-молоко» ПАТ «Борщівський сирзавод», ЗАТ «Хмельницька маслосирбаза», ВАТ «Лактіс» філія ДП «Аромат», ЗАТ «Кам'янець-Подільський Хлібокомбінат», ТОВ «Нігинський молокопереробний завод» [6].

Із найважливіших видів харчової продукції за 2013 рік вироблено: 74,1 тис. тонн борошна (94,5% відносно 2012 р.), 53,0 тис. тонн хлібобулочних виробів (97,7%),

16.1 тис. тонн круп (100,8%), 10 тис. тонн масла вершкового (129,6%), 6.8 тис. тонн твердих сирів (80,5%), 6.5 тис. дал напоїв (91,8%), 231.0 тис тонн солоду (95,7%), 6.8 тис. тонн ковбасних виробів (106%), пива солодового 1276.9 тис. дал (99.7%).

Цілий ряд підприємств харчової промисловості вносять вагомий вклад у збільшення обсягів виробництва якісної, безпечної та конкурентоспроможної харчової продукції, розширення її асортименту, впровадження нових виробництв, видів продукції, налагодження партнерських взаємовигідних стосунків з сільгосптоваровиробниками нашої області, що дає можливість забезпечити підприємства сировиною та виробляти продукцію, яка б задовольняла споживачів Хмельницької області, держави та за її межами.

Продукція провідних підприємств області експортується більш як у 15 країн світу. Проблеми з реалізацією продукції, зокрема, експортом м'яса яловичини, твердих сирів, масла вершкового та інших молочних продуктів в Російську Федерацію почалися з 2006 р. і на жаль, на сьогодні ще більше загострилися.

Таким чином, певні позитивні зрушення в розвитку ресурсозабезпечення переробно-харчових підприємств області очевидні, однак залишається багато проблем, вирішення яких залежить як від керівників сільськогосподарських підприємств, так і від аграрної політики держави.

Однією з перших проблеми є низький технологічний рівень оснащення виробництва як аграрних, так і переробних підприємств. Незадовільний фінансовий стан сільськогосподарських товаровиробників призводить до скорочення обсягів застосування мінеральних добрив, хімічних засобів захисту рослин, біодобавок та стимуляторів росту тварин, що відповідно, відображається на показниках технологічної ефективності сільськогосподарської сировини. Низький рівень технологічної оснащеності підприємств переробної промисловості призводить до підвищення собівартості, зниження якості продукції та рівня конкурентоспроможності її на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Вирішення цих проблем вітчизняної харчової продукції можливо за рахунок переходу виробництва на інноваційну модель розвитку.

Значною проблемою, яка існує між аграрними та переробними підприємствами та заважає процесу посилення інтеграційних зв'язків між ними, залишається проблема ціноутворення на сільськогосподарську сировину.

Цінова проблема є надзвичайно гострою. І суть її не обмежується лише так званою різницею на ціни для сільського господарства та ціни для промисловості, тобто ціновим диспаритетом, а переходить на рівень зовсім різних прибутків у суб'єктів аграрного ринку. На практиці доходить до того, що фермери в одну тонну зерна вкладають більше коштів ніж отримують від її реалізації.

Наприклад станом на 15.01.2015 р. у Кам'янець-Подільському районі закупівельна ціна 1 л. молока від населення склала – 2,5-2,6 грн./л.; закупівельна ціна 1 л. молока від сільгоспідприємств: мінімальна – 4,3 грн./л, максимальна – 4,7 грн./л. [6].

Середні ціни реалізації на аграрну продукцію, що склалися в 2013 р. на Хмельниччині в сільськогосподарських підприємствах, порівняно з попереднім роком знизились на 4,6%, у т.ч. на продукцію рослинництва – на 10,4%, тваринництва – зросли на 1,1%.

У 2013 р. за нижчими цінами відносно 2012 р. проводилась реалізація пшениці (на 8,7%), ячменю (на 3,8%), кукурудзи (на 19,7%), насіння соняшнику (на 23,7%), сої (на 5,3%), ріпаку (на 22,6%), цукрових буряків (на 3,4%), великої рогатої худоби (на 17,2%), свиней (на 4,0%), птиці (на 10,8%) та яєць (на 1,7%) [9, с. 116–117].

Таким чином, на прикладі Хмельниччини ми наочно побачили наявність проблеми диспаритетності економічних відносин в аграрному секторі, яка зачіпає і питання забезпечення сировиною підприємств, і умов ведення бізнесу і звісно ж цінову політику. Що ж допоможе пом'якшити ситуацію?

Одним з варіантів вирішення проблеми є налагодження виробничо-договірних відносин між суб'єктами аграрного сектора. Дійсно договори про постачання сировини між переробно-харчовими підприємствами та сільськогосподарськими виробниками мають бути головною передумовою налагодженню прямих зв'язків та ефективної логістики між суб'єктами аграрного сектору.

Під час укладання договорів необхідно чітко і конкретно визначити предмет договору, зобов'язання і відповідальність сторін, порядок розрахунків, термін дії договору, юридичні адреси сторін, а також інші додаткові умови [5, с. 150].

Налагодження виробничо-договірних відносин дещо пом'якшить проблему ресурсного забезпечення переробно-харчових підприємств та не спроможне подолати її повністю. Для повного вирішення питання диспаритетності необхідне створення рівновідних умов для усіх суб'єктів вітчизняного аграрного сектора, що неможливо забезпечити без належного державного втручання та створення відповідних кластерів.

Основними завданнями по забезпеченню і розвитку агропромислового комплексу є:

- створення умов інвесторам для реалізації інвестиційних проектів в аграрному секторі;
- розвиток кооперації між виробниками та переробниками тваринницької продукції, підтримка створення сільськогосподарських кооперативів та мініпереробних підприємств;
- розбудова інфраструктури аграрного ринку, харчової та переробної промисловості;
- виробництво якісної, безпечної та конкурентоспроможної продукції, задоволення потреб споживачів у поєднанні із їх купівельною спроможністю та сприяти забезпеченню науковообґрунтованих норм споживання харчових продуктів.

Висновки. Ефективний розвиток АПК Хмельницької області має бути забезпечений тільки в контексті реалізації комплексної програми розвитку агропромислового комплексу регіону в цілому, при створенні ефективної системи взаємовідносин на всіх рівнях АПК: сільськогосподарські товаровиробники – переробні підприємства – ринкова інфраструктура.

Список використаних джерел

1. Венгерчук І.Ю. Удосконалення економічних відносин інтеграції у молоко продуктовому підкомплексі / І.Ю. Венгерчук // Економіка АПК. – 2002. – №6. – С. 49-53.
2. Виклики і шляхи агропродовольчого розвитку / [Пасхавер Б.Й., Шубравська О.В., Молдаван Л.В. та ін.]; за ред. акад. УААН Б.Й.Пасхавера; НАН України; Ін-т екон. та прогноз. – К., 2009. – 432 с.
3. Зубець М. Розвиток інтеграції та інвестиційно-інноваційної діяльності наукових установ в АПК // Економіка АПК. – 2003. – № 11. – С. 3-9.
4. Крюкова І. О. Переробна промисловість Одещини в контексті розвитку АПК регіону / І. О. Крюкова // Економіка харчової промисловості. – 2009. – № 3. – С. 5-7.
5. Олійник Т. Г. Покращення економічних відносин між аграрними та переробними підприємствами / Т. Г. Олійник, М. Д. Бабенко // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2010. – № 2 (53). – С. 148-152.
6. Офіційний сайт Кам'янець-Подільської районної державної адміністрації Хмельницької області. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://kprda.gov.ua>

7. Сандул О. Економічна стратегія галузі / О. Сандул // Харчова і переробна промисловість. – 2009. – № 1(353). – С.4-7.
8. Ситник В.П. Трансформація АПК України в ринкові умови / В.П. Ситник. – К.: IAE, 2002. – 518 с.
9. Сільське господарство Хмельницької області за 2013 рік [Текст]: стат.зб. / за ред. Л.О. Хамської. – Хмельницький: Головне управління статистики у Хмельницькій області, 2014. – 299 с.
10. Статистичний щорічник Хмельницької області за 2013 рік [Текст] / за ред. Л.О. Хамської. – Хмельницький: Головне управління статистики у Хмельницькій області, 2014. – 404 с.

Summary. The article deals with the issue of production and processing of basic foodstuffs in the Khmelnytsky region. The major problem aspects of effective functioning of agricultural and processing enterprises were analyzed and identified.

Key words: agriculture, agricultural producers, processors, food enterprises, agro-industrial integration.

УДК 293.2.73

Верба В.А.,

*д.е.н., професор кафедри стратегії підприємств
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»,
м. Київ*

ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЯ УПРАВЛІНСЬКОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ: ГЛОБАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ВІТЧИЗНЯНІ РЕАЛІЇ

У статті узагальнено тенденції інституційного розвитку сфери управлінського консультування. Надана характеристика складових професіоналізації управлінського консультування відповідно до описувальної моделі ідентифікації професії консультанта з управління. Визначено рівень професіоналізації сфери управлінського консультування в Україні, тенденції та перспективи його подальшого інституційного розвитку

Ключові слова: управлінське консультування, професіоналізація управлінського консультування, інституціоналізація, професія консультант з управління.

Постановка проблеми. Посилення ролі інституцій в процесі забезпечення системного економічного розвитку сьогодні викликало суспільний та бізнесовий інтерес до нових можливостей партнерства з консалтинговими організаціями. Активізація ролі консультантів у процесах трансформації державного управління в Україні, розвитку громадських організацій, підприємств різних сфер діяльності викликає необхідність формування відповідних знань та культури співпраці з консалтинговими компаніями. Тому процеси формування організаційно-правових засад співпраці консультантів з клієнтськими організаціями актуалізують необхідність легітимізації управлінського консультування як сфери професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фундаментальні засади методології сучасного управлінського консультування заклали видатні науковці Т. Кларк, М. Кубр, К. МакКен, Д. Майстер, Дж. О'Махонеу А. Пригожин, Р.Фінчам, Е. Шейн та ін., в працях яких висвітлювалися питання організаційно-інституціональних аспектів професіоналізації консультування. Проте турбулентність змін у бізнес-